

Лекція 2-Б. Базові джерела міжнародного гуманітарного права (національний рівень)

Національне законодавство України у сфері регулювання збройних конфліктів та захисту прав людини в умовах війни є важливою складовою системи міжнародного гуманітарного права, оскільки воно адаптує міжнародні норми до внутрішнього правопорядку нашої країни. Україна, як держава, що перебуває у стані міжнародного збройного конфлікту, має комплекс законодавчих актів, які визначають правовий режим воєнного стану, діяльність Збройних Сил та інших військових формувань, а також забезпечують захист цивільного населення.

Першим основним законодавчим актом, на який нам потрібно звернути увагу у такому разі, є саме Конституція України. Посилання на Конституцію України на офіційному веб-порталі Верховної Ради України:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

The screenshot displays the official website of the Verkhovna Rada of Ukraine, specifically the page for the Constitution of Ukraine. The browser address bar shows the URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text. The page title is "Конституція України". Below the title, it indicates the document number "254к/96-ВР, чинний", the current edition "Редакція від 01.01.2020", and the basis "підстава - 27-IX". A navigation bar includes links for "Інформація", "Зберегти", "Картка документа", "Зміст документа", "Пошук у тексті", and "Текст для друку". Below this is a toolbar with icons for document management and a date selector set to "01.01.2020". On the left, a sidebar titled "Зміст документа" lists the sections of the Constitution, with "Розділ І ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ" expanded, showing articles 1 through 9. The main content area features the Ukrainian coat of arms, the title "КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ" in bold, and the reference "(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141)". Below this, a list of amendments is provided, including references to laws and their effective dates, such as "№ 2222-IV від 08.12.2004" and "№ 2952-VI від 01.02.2011". A circular button with an upward arrow and the word "вгору" is located in the bottom right corner.

Конституція України є основним джерелом права, яке визначає засади функціонування держави навіть у надзвичайних умовах. Відповідно до статті 9

Конституції, чинні міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, є частиною національного законодавства. Це означає, що положення Женевських конвенцій, Додаткових протоколів та інших міжнародних актів автоматично діють на території України. Конституція України також встановлює перелік прав і свобод, які можуть бути обмежені під час воєнного стану, а також ті, що не підлягають обмеженню, зокрема право на життя, свободу від катувань, право на правову допомогу.

Окрім Конституції України, більш детально розглянемо з вами профільне законодавство України, яке стосується норм та принципів міжнародного гуманітарного права. Це фактично – наші національні закони, які доповнюють норми самого міжнародного права. Тут потрібно усвідомити, що це національне законодавство не може суперечити нормам МГП, або якимось чином конфліктувати із ними. Це законодавство саме доповнює відповідні норми МГП. Свій розгляд цього законодавства ми розпочнемо з найбільш важливих законодавчих актів.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 2015 року (зі змінами та доповненнями) регламентує порядок запровадження та скасування воєнного стану, компетенцію органів державної влади та місцевого самоврядування, а також заходи правового режиму. Він передбачає можливість обмеження конституційних прав громадян, запровадження трудової повинності, примусового відчуження майна, встановлення особливого режиму в'їзду та виїзду, заборону проведення масових заходів. Водночас закон закріплює обов'язок держави забезпечувати дотримання міжнародних гуманітарних стандартів.

Посилання на Закон на сайті Верховної Ради України:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

Закон України «Про оборону України» 1991 року (зі змінами та доповненнями) визначає правові основи оборони держави, організацію та діяльність Збройних Сил України, їх завдання у мирний і воєнний час. Він закріплює частково положення про мобілізацію, військову службу та участь держави в колективних заходах безпеки. Цей закон є базовим для розуміння функцій оборонного сектору під час збройної агресії.

Посилання на Закон на сайті Верховної Ради України:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

Закон України «Про Збройні Сили України» 1991 року (зі змінами та доповненнями) встановлює правовий статус, структуру, завдання і повноваження Збройних Сил України. У ньому визначено, що основною функцією армії є оборона, захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України. У період воєнного стану саме Збройні Сили України є головним гарантом національної безпеки.

Посилання на Закон на сайті Верховної Ради України:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>

Також частково потрібно звернути увагу на **Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»** 1993 року (зі змінами та доповненнями), який встановлює собою підстави надання відстрочок, бронювання, прав та обов'язків підприємств та організацій щодо питань мобілізації. Цей закон також є одним із законодавчих актів військового часу, тому ми також повинні про нього сказати.

Посилання на Закон на сайті Верховної Ради України:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#n685>

Особливе значення має Кримінальний кодекс України, зокрема його розділ XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку». У ньому закріплено відповідальність за планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни (стаття 437), порушення законів та звичаїв війни (стаття 438), геноцид (стаття 442) та інші злочини, які кваліфікуються за міжнародним гуманітарним правом. Ці положення дозволяють притягувати до відповідальності осіб, винних у воєнних злочинах, на рівні національної юрисдикції нашої країни.

Важливим нормативним актом є **Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»** 2006 року. Він гарантує, що рішення міжнародних судових органів є обов'язковими для виконання в Україні. Це особливо актуально в умовах воєнного стану, коли порушення прав людини стають окремим предметом розгляду у Європейському суді з прав людини.

Окрім цього, в Україні діє низка законів, спрямованих на соціальний захист військовослужбовців та їхніх родин, забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб, регулювання діяльності правоохоронних органів і спеціальних служб у воєнний час. Ці акти формують комплексну систему правового забезпечення захисту людини і держави під час війни.

Таким чином, національне законодавство України у сфері збройних конфліктів має подвійне значення. З одного боку, воно визначає механізми організації оборони та функціонування державних інституцій у період війни. З іншого – воно забезпечує імплементацию міжнародних гуманітарних норм у внутрішній правопорядок, гарантує захист прав і свобод людини навіть в умовах збройної агресії. Для України цей комплекс правових актів є основою правової відповіді на воєнні виклики та підтвердженням відданості принципам гуманізму і верховенства права.

